

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ НАУК**

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПОЛІТИЧНІ ІДЕОЛОГІЇ

спеціальність	052 «Політологія»
освітня програма	«Політологія»
інститут, факультет	Інститут управління та права, Юридичний факультет
мова навчання	українська

Запоріжжя – 2019 рік

програма «Політичні ідеології» для студентів за напрямом підготовки 052 «Політологія».
Освітня програма (спеціалізація) 052 «Політологія»

Розробник: к.п.н., доцент кафедри загальноправових та політичних наук Сергієнко Т.І.

програма затверджена на засіданні кафедри загальноправових та політичних наук

Протокол від «28» серпня 2019 року № 1

Завідувач кафедри загальноправових та політичних наук _____ (Арабаджієв Д.Ю.)

«28» серпня 2019 року

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету

Протокол від «____» _____ 2019 року № ____

«____» _____ 2019 року Голова _____ (Філей Ю.В.)

© _____, 2019 рік

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4,5	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Нормативна	
	Напрямок підготовки 052 «Політологія»		
Модулів – 1	Напрямок підготовки: 052 «Політологія»	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		4-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 135		8-й	
		Лекції	
		28 год.	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 год. самостійної роботи студента – 2 год.	Освітній ступінь: бакалавр	Практичні	
		28 год.	
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		79 год.	
		Індивідуальні завдання:	
		- год.	
		Вид контролю:	
		екзамен	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 20% до 80%

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування у студентів фундаментальних знань про політику ідеологій, основні політичні ідеології сучасності, поглибити знання про основні політико-ідеологічні доктрини світу.

Завдання: ознайомити студентів з:

- поняттям, структурою й функціями політичної ідеології;
- як і під впливом чого формуються політичні ідеології;
- які є підходи до пояснення суті ідеології та джерел її формування;
- про критерії класифікації ідеологій;
- про функції та особливості ідеологічних доктрин;
- про зміст і особливості ідеології лібералізму на різних історичних етапах;
- про характер зв'язку інших ідеологій сучасності з ідеологією лібералізму;
- про зміст і різновиди консерватизму;
- про передумови виникнення та основні течії соціалізму і комунізму;
- про ідеологію націоналізму та її доктринальні різновиди;
- про суть ідеологій фашизму, ісламізму, фемінізму, енвайронменталізму.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен отримати:

Загальні компетентності:

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК04. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК05. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК06. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня, з експертами з інших галузей знань.

ЗК07. Здатність працювати в команді.

ЗК08. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК09. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК10. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК01. Розуміння загальних принципів політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи основні віхи розвитку уявлень про політику та її сучасні інтерпретації.

СК02. Базові знання сучасної нормативної та позитивної політичної теорії, політичного аналізу, порівняльної та прикладної політології.

СК03. Вільне володіння базовим категорійно-понятійним та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової політичної науки.

СК04. Розуміння ключових принципів функціонування влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, політичної поведінки, політичної культури та ідеології, світової політики та політики окремих країн і регіонів.

СК05. Застосування ключових політологічних понять, теорій і методів до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей.

СК06. Розуміння базових особливостей реалізації влади у різних політичних системах та контексту їх функціонування і взаємодії.

СК07. Здатність використовувати сучасні політологічні теорії, концепти та методи для аналізу політики на місцевому, національному та міжнародному рівні.

СК08. Здатність конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з використанням прикладних методів, технологій та інструментарію аналізу.

СК09. Здатність фахово викладати політологічні дисципліни на відповідному рівні даної освітньої кваліфікації.

СК10. Спроможність фахово виконувати політико-організаційні, експертні, дорадчі та консультаційні функції на національному та міжнародному ринку праці.

Очікувані програмні результати навчання:

знати:

- поняття, структуру і функції політичної ідеології;
- основні ідейно-політичні течії сучасності;
- зміст основних ідейно-політичних течій;
- рівні реалізації політичної ідеології.

вміти:

- застосовувати знання на практиці;
- пояснювати причини та прогнозувати наслідки політичних змін в сучасному суспільстві;
- поєднувати фундаментальні політичні знання з даними емпіричних досліджень;
- обґрунтовувати власну думку та випрацьовувати групові рішення.

2. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Теоретико-концептуальні виміри політичної ідеології

Змістовий модуль 1. Політична ідеологія

ТЕМА 1. СУТЬ ТА ОСНОВНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕОЛОГІЇ В СУСПІЛЬСТВІ.

Людина як суспільно-політична істота визначає свою життєдіяльність міркуваннями, як відзначав ще Аристотель, про добро і зло, справедливість і несправедливість. Наслідком таких міркувань є поняття права як міри справедливості, яка, будучи покладена в основу державного устрою, характеризує людей як розумних істот, здатних до утвердження в суспільстві миру і злагоди. Функцію розробки певних концепцій щодо того, якими мають бути механізми забезпечення справедливості у взаємовідносинах між людьми, беруть на себе активні суб'єкти політичного життя суспільства – як окремі мислителі, так і колективні, а саме: так звані партійні та громадські ідеологи.

Концепції щодо походження політичних ідеологій: інтерпретація ідеології як форми віровчення, що служить інструментом обґрунтування і захисту панівних суспільних інтересів; концепція «напруження», що пов'язує виникнення ідеологій з критичними моментами в розвитку суспільств; функціональний підхід, що розглядає ідеології як інструмент соціальної інтеграції; концепція ідеології як інструмента обґрунтування групових інтересів та мобілізації людей на їх захист. Теоретики даного поняття: А. Д. де Трасі, Дж. Локк, К. Гельвецій, А. Гольбах, К. Маркс, Ф. Енгельс, Т. Адорно, Е. Фромм, Г. Маркузе, К. Манхейм, Д. Белл, М. Вебер, Е. Дюркгейм, Р. Арон та ін. Встановлення розумного суспільного устрою за допомогою ідеології в праці А. Д. де Трасі «Елементи ідеології». Концепція ідеології як фальшивої ілюзорної свідомості К. Маркса та Ф. Енгельса: «Німецька ідеологія». Розподіл ідеології на часткову і тотальну у праці К. Манхейма «Ідеологія і утопія». Концепція «кінця ідеологічного століття» у творі Р. Арона «Опіум інтелектуалів». Концепція «кінця епохи ідеології» Д. Белла: «Кінець ідеології». І. Мигул про різні типи ідеологій: «Політичні ідеології: порівняльний аналіз».

ТЕМА 2. СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕОЛОГІЇ.

На відміну від науки, ідеологія містить не тільки знання про політичне життя, але й оцінку політичних процесів з позицій носія даної ідеології, тобто містить також і різні упередження.

Політична ідеологія створюється діяльністю певних верств або навіть окремих особистостей. Ідеологія є живильним ґрунтом для формування суспільно-політичних рухів. З визначення політичної ідеології настає, що в будь-якому випадку вона є різновидом корпоративної свідомості, що відбиває суто групову точку зору на хід політичного і соціального розвитку, що відрізняється схильністю до духовного експансіонізму.

Основними функціями політичної ідеології є: оволодіння суспільною свідомістю, впровадження в нього власних критеріїв оцінки минулого, сьогодення і майбутнього, створення позитивного образу в очах громадської думки пропонованих нею цілей і завдань політичного розвитку. При цьому політична ідеологія покликана не стільки поширювати, пропагувати свої цілі та ідеали, скільки добиватися цілеспрямованих дій громадян на виконання поставлених нею завдань.

Змістовний модуль 2. Різновиди політичної ідеології

ТЕМА 3. ІДЕОЛОГІЇ ПОЛІТИЧНОГО ЕКСТРЕМІЗМУ (АНАРХІЗМ, ФАШИЗМ)

Екстремізм виникає в середовищі тих соціальних верств, які відчувають загрозу своєму соціальному статусу. Ідейні засади політичного екстремізму. Суть та причини виникнення фашизму в країнах Західної Європи після Першої світової війни і в Росії після перемоги Жовтневої революції. Теоретики фашизму: Дж. Джентіле, Б. Муссоліні, А. Гітлер, А. Рокко та

ін. Основні ідеї і концепції даної ідеології (расова винятковість, антисемітизм, антидемократизм, вождизм, територіальна експансія, етатистські настрої). Різновиди фашизму (італійський етатистський фашизм і німецький гітлерівський нацизм) та їх спільні і відмінні риси. Сучасні різновиди фашизму: неонацизм, націонал – лібералізм, неофашизм, комунофашизм, релігійний фундаменталізм. Політична форма фашистської держави – тоталітаризм. Концепція фашизму у праці В. Райха «Психологія мас і фашизм». Ідеологія націонал – соціалізму

А. Гітлера: «Моя боротьба». Доктрина фашизму в політичній думці Дж. Джентіле: «Вступ до філософії». Концепція тотальної ідеології у праці Б. Муссоліні «Доктрина фашизму». Ісламський фундаменталізм як сучасна право-радикальна ідеологія. Анархізм: основні ідеї та ознаки. Суть та основні напрями ідеології анархізму: анархо-індивідуалізм (М. Штірнер, П. Прудон), анархо-комунізм (М. Бакунін, П. Кропоткін), анархо-синдикалізм (У. Годвін, Ж. Сорель). Зародження доктрини анархізму у політичній теорії М. Штірнера: «Єдиний та його власність». Обґрунтування концепції анархізму П. Прудоном: «Що таке власність?». Теорія радикального анархізму М. Бакуніна: «Державність і анархія». Концепція анархічного комунізму П. Кропоткіна: «Хліб і воля: Сучасна наука і анархія». Проблема держави в доктрині анархізму. Теорія перманентної революції Л. Троцького: «К истории русской революции». Китайська ідеологія маоїзму ХХ ст. (Мао Цзедун). Компаративістський аналіз методів досягнення мети в політичних доктринах марксизму, соціал-демократії, анархізму.

ТЕМА 4. КОМУНІЗМ ЯК ІДЕОЛОГІЯ

Перші комуністичні ідеї проголошувалися ще в античній Греції зокрема у творах Платона і Арістотеля. Платон виступаючи проти софістів відстоював ідею Всезагального Блага, що була центральною в його розумінні держави взагалі та ідеальної (в платонівському розумінні) держави зокрема. Заради Загального Блага в ідеальній державі Платона заборонена приватна власність. Арістотель у творі Політика критикував ідеї Платона і відстоював необхідність приватної власності, проте висунув не менш важливу для становлення комунізму ідею зняття суспільного розподілу праці за віком, та ідею того, що суспільство має створювати умови кожному громадянину для універсального розвитку. Саме тому 8 книга Політики присвячена вихованню.

Раннє християнство також висувало коло ідей, що мали значення для становлення комунізму. Воно було релігією рабів, що прагнуть до знищення свого рабського становища. Саме тому, рівність людей, що проголошувалась у ранньому християнстві, розумілася як рівність перед Богом, в той же час кожному людину визначали як раба божого.

Історія комуністичних ідей тісно пов'язана із загальною історією європейського суспільства: історія, що витворюється у контексті робітничого соціалізму, тобто у зв'язку з репрезентацією економічних протиріч суспільства та з антропологією праці — від Фур'є до Маркса та Енгельса. Сучасне розуміння комунізму має своє коріння у гуманістичних ідеях представників французького просвітництва. Французькі просвітники, зокрема Ж. Ж. Руссо дійшли до розуміння нерівності людей як нерівності власності. Загальна гуманістична спрямованість ідей, які розвивали просвітники, викристалізувалась у гаслі французької буржуазної революції «Свобода, рівність, братерство». Ці ідеї мали значний вплив на становлення французького соціалізму, що був важливою сходинкою становлення теорії комунізму. Критика суспільства приватної власності є невід'ємною частиною розвитку комуністичних ідей. Комунізм як ідейне вираження історичної необхідності подолання приватної власності на засоби виробництва, на перших порах виступав як розповсюдження відносин приватної власності на все суспільство.

ТЕМА 5. КЛАСИЧНІ БУРЖУАЗНІ ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНІ ДОКТРИНИ

Основними класичними політичними ідеологіями, що виражають інтереси буржуазії на різних етапах історичного розвитку є лібералізм і консерватизм. Визначення ідеології лібералізму, джерела і теоретичні засади. Причини її зародження в Англії у XVII ст. Теоретики лібералізму: Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є, І. Кант, А. Сміт, Б. Констан, Дж. С. Міль та ін. Основні етапи розвитку лібералізму: класичний, неолібералізм, сучасний соціальний лібералізм. Важливі риси даної ідеології. Ідеї та погляди лібералів на державу, економіку, суспільство. Ідеї буржуазного індивідуалізму у політичній думці Б. Констана. Теорія утилітаризму Дж. Бентама. Проблема свободи у політичному вченні Дж. С. Міля. Протилежні ліберальні погляди на державу Д. Кейнса і Ф. Гаска (політика «laissez – faire» і кейнсіанство). Історичні різновиди лібералізму. Лібертаризм як крайній прояв лібералізму. Проблема демократії у працях А. де Токвіля. Концепція інформаційного суспільства як різновид ліберальної теорії постіндустріального суспільства (З. Бжезінський, О. Тоффлер, Д. Нейсбітт). Ліберальна концепція справедливості Дж. Ролза. Сучасні критики лібералізму: соціалісти, консерватори. Консерватизм як політико-ідеологічна доктрина. Суспільно-політичні передумови зародження ідеології консерватизму. Політичні теорії у XVIII ст. у Франції (Л. де Бональд, Ж. де Местр; Ф.-О. де Шатобріан – видавець журналу «Консерватор»), у США – Дж. Гамільтон та Дж. Адамс. Консервативна теологічна концепція Ж.-М. де Местра. Обґрунтування консерватизму у Англії Е. Берком: «Роздуми про революцію у Франції». Основні ідеї та риси консерватизму в економіці, політиці, моралі. Різновиди консерватизму: традиціоналізм, лібертаризм, неоконсерватизм, християнсько – демократична ідеологія. Ідеї консерваторів щодо держави. Засади сучасного консерватизму. Неоконсерватизм як головна течія сучасного консерватизму (Д. Мойніхен, Д. Белл, І. Крістол, Р. Дарендорф). Сутність традиціоналізму й лібертаризму. Особливості християнсько – демократичної ідеології. Вплив ідеологій лібералізму і консерватизму на сучасне суспільство: їх порівняльний аналіз.

ТЕМА 6. ПАЦИФІЗМ ТА ЙОГО РОЛЬ У СТРИМУВАННІ ВІЙН ТА ЗБЕРЕЖЕННІ МИРУ НА ПЛАНЕТІ

1. ПАЦИФІЗМ (від латинського «pacificus» – той, що примиряє) - переконання в тому, що всі війни є злом, наскільки б справедливою не була причина для боротьби. Це переконання часто ґрунтується на релігійній вірі, але має також і гуманістичні та політичні корені. Пацифізм тісно пов'язаний зі спротивом війні, але не тотожний йому, оскільки деякі рухи виступають проти воєн з огляду на непацифістські причини і за допомогою непацифістських засобів.

На світанку західної цивілізації пацифізм виходив із настанов раннього християнства, яке буквально тлумачило Новий Заповіт, закликаючи «не противитися злу насиллям» і «підставляти другу щоку». Так, наприклад, християни відмовлялися служити у війську Римської імперії. Поступово християнська церква розробила **теорію справедливої війни**, яка була спрямована на обмеження воєнних дій і визначала справедливі причини виникнення воєн та справедливі методи їх ведення, але й дозволяла християнам воювати, якщо цього вимагала від них держава.

Проте в рамках християнської віри виникла й утопічна течія, спрямована на відродження й утвердження цілковитого пацифізму. До сект, що поділяють паціфістські переконання, належать квакери, меноніти, духоборці та свідки Єгови. У зв'язку з цим, деякі християни вважають пацифізм передусім релігійним, а не політичним явищем, хоча квакери завжди брали активну участь і в політиці.

В часи Відродження політичні мислителі висували на перший план світські аргументи проти війни. Зокрема, голландський філософ XVI століття Еразм Роттердамський піддавав критиці культ лицарства й уславлення війни, викриваючи всю дикість воєн.

Протягом наступних двох століть ряд політичних теоретиків переймалися проблемою, як забезпечити мир між народами, а після закінчення в 1814 році наполеонівських війн, у Європі та в Сполучених Штатах Америки виникли народні рухи за мир. Ці рухи тяжіли передусім до

ліберальних поглядів на те, що економічний прогрес та співпраця, а також торжество розуму завдяки освіті зроблять непотрібними жорстокі і руйнівні війни.

Оскільки більшість прибічників пацифізму належали до кола ліберальних демократів, марксиста зазвичай відкидали його як «буржуазний». Але на початку XX століття соціалістичні міжнародні конгреси підтримали рух робітничого класу проти капіталістичних та імперіалістичних воєн, а меншість соціалістів теж були пацифістами і виступали проти всяких воєн.

ТЕМА 7. ІДЕОЛОГІЯ РАСИЗМУ

Расизм — віра у вищість одних рас чи етносів над іншими та упередження й дискримінація, пов'язані з такою вірою. Підставою для расизму є науково необґрунтовані політичні теорії, що ґрунтуються на поділі людей на біологічно різні групи на основі особливостей зовнішнього вигляду (як-от: колір шкіри, структура та колір волосся, риси обличчя, будова тіла тощо), або етнічності. Такі теорії є підставою для расової дискримінації та різного ставлення до людей та їхніх спільнот залежно від приналежності до цих груп. За расистськими теоріями люди різних рас розрізняються за соціально-біологічною поведінкою. Тобто, до зовнішніх ознак «прив'язуються» важливі психологічні, розумові та фізичні особливості, або робляться грубі узагальнення на зразок: «усі негри ліниві», «усі жиди жадібні» тощо. Ця різниця, як стверджують науковці та послідовники расистських теорій, зумовлена механізмами спадковості і не зникає повністю у результаті виховання, соціалізації та інших культурних процесів.

Расизм притаманний насамперед немоноетнічним державам, на території яких проживають представники декількох рас, або державам, де домінує одна нація, але існує великий вплив чужорідних емігрантів. В країнах Західної Європи і Північної Америки як протиположність расизму існує також таке явище як заперечення реальності рас, що втілюється у крайню расову напруженість. Расова проблема в 2000-х також актуалізується у пострадянських країнах, зокрема в Україні, в Росії^[2] та інших.

ТЕМА 8. СОЦІАЛІЗМ ЯК ГОСПОДАРСЬКА ІДЕОЛОГІЯ

Виникнення й сутність соціалізму. Основні етапи розвитку ідеології соціалізму. Погляди раннях утопічних соціалістів Т. Мора і Т. Кампанелли. Критичний утопічний соціалізм. Ідеальний устрій суспільної асоціації у політичній думці А. К. де Рувруа СенСімона. «Соціетарний лад» і фалангістський устрій у політичних проектах Ф. М. Фур'є. Проекти суспільних реформ Р. Оуена. Револьюційний марксистський комунізм – найрадикальніша течія європейського соціалізму (Ф. Бабеф, К. Маркс, Ф. Енгельс). Основні положення ідеології марксизму (диктатура пролетаріату, класова боротьба, держава як орган класового панування, революційний фанатизм). Ленінізм (більшовизм) як ліво-радикальна течія у марксизмі (В. Ленін «Держава і революція»). Утопічні аспекти ленінізму (громадянська війна, робітничо-селянська держава, політична партія, диктатура пролетаріату). Розвиток теорії марксизму в політичній думці Г. Плеханова. Теорія перманентної революції Р. Люксембург. Сталінізм як імперська ідеологія (репресивно-командний соціалізм Й. Сталіна). Соціал-демократична концепція соціалізму: основні ідеї. Засновники та етапи розвитку соціал-демократії. Лідери і теоретики німецької соціал – демократії: К. Каутський, Е. Бернштейн, К. Хехберг, К. Шрамм. Ревізіоністська концепція Е. Бернштейна: «Передумови соціалізму». Соціал-демократична концепція К. Каутського: «Диктатура пролетаріату». Австромарксистська концепція О. Бауера. Етапи розвитку соціал-демократичної теорії та її основні ідеї (свобода, справедливість, солідарність). Зародження і діяльність Соціалістичного Інтернаціоналу. Сучасні соціал-демократичні партії та їх спрямування. Стан сучасної соціал-демократичної ідеології (В. Брандт, І. Пальме, Ф. Міттеран, Ф. Гонсалес, Т. Майєр). Українські соціал-демократи: Ю. Бачинський, М. Грушевський, М. Драгоманов, В. Старосольський, М. Ганкевич, С. Вітик та ін.

ТЕМА 9. ФАШИЗМ І НАЦИЗМ

Фашизм (італ. *fascismo*, від італ. *fascio* — «зв'язка», «об'єднання») — різновид політичного режиму, а також радикальна авторитарна імперіалістична політична ідеологія, характерними ознаками якої є сильний культ особи, мілітаризм, тоталітаризм, імперіалізм та ідея єднання та мобілізації нації та держави проти ворогів, ідея постійної війни й панування.

Спочатку — самоназва політичного руху під проводом Беніто Муссоліні в Італії, який був при владі від 1922 до 1943 року. Вже у 1920-х роках, супротивники фашизму поширили це поняття

на інші ліворадикальні, авторитарні, тоталітарні і псевдонаціоналістичні режими, диктатури та на політичні групи, і, серед інших, на німецький націонал-соціалізм, хоча лише деякі з них називали себе «фашистськими» та за своєю ідеологією і політичною практикою істотно відрізнялися від італійського фашизму.

Вважається, що фашизм бере свій початок в італійському націоналізмі часів Першої світової війни і як політична течія був заснований Беніто Муссоліні — до того одним із лідерів Італійської соціалістичної партії і був започаткований як об'єднання в єдине ціле «правих» і «лівих» політичних спектрів. Однак, на думку видатного вченого, нобелівського лауреата Івана Павлова, джерелом фашизму став більшовицький переворот у Росії: до нього «фашизму не було», і опісля нього більшовики сіяли «по культурному світові не революцію, а з величезним успіхом фашизм».

Більшість сучасних дослідників фашизму і нацизму розглядають націонал-соціалізм як різновид (але не «зразковий») фашизму — в широкому розумінні цього терміну, як певного типу ідеологій — «родового фашизму» (англ. *generic fascism*), а не італійського, який також є лише одним із варіантів «родового фашизму», хоча й хронологічно більш раннім^[23].

ТЕМА 10. ФЕДЕРАЛІЗМ: ІДЕЯ ТА ПОЛІТИЧНА ПРАКТИКА

Федералізм — державно-правна думка і система, також рух, спрямований на утворення союзних держав з князівств, із земель, із штатів, ... — федерацій, які є формою інтеграції близьких географічно, споріднених історично й культурно та зв'язаних іншими інтересами країв у одне ціле при передачі частини владних повноважень федеральному центру і збереженні самоуправління й державного статусу складових частин. Деякі унітарні, зокрема багатонаціональні держави, в яких є нації, які ще не скористалися правом на самовизначення, намагаються через федералізм уникнути фрагментації і зберегти єдність, при чому творяться самоуправні складові державні одиниці за національними ознаками.

Модерні федерації датуються з часу утворення США (1787); найстаршою федерацією, що досі існує, є Швейцарія, яка виникла за середньовіччя з окремих держав-кантонів, через конфедеральний союз до сучасної федеральної держави, в трьох кантонах якої мешкають громадяни етнічно належні націям, які вже скористалися правом нації на самовизначення: німці, французи, італійці.

Держави-члени федерації об'єднуються на рівних правах, а прерогативи і влада надрядної (спільної) держави та її членів визначені та гарантовані конституцією. Функцією федерації є децентралізація політичної системи й деконцентрація влади. Федерація становить вищу форму автономії (автономізму) і є вислідом змагання до самоуправління. Унітарні країни, в яких відсутні етноси, які ще не мають власних держав і в яких нація вперше скористалася правом на самовизначення, самодержавні структури та імперські концепції заперечують Федералізм, а демократичні системи, зокрема республіканські та ліберально-конституційні доктрини, сприяють йому у випадку компактного проживання етносу який ще не скористався правом на самовизначення.

ТЕМА 11. НАЦІОНАЛІЗМ ТА ЙОГО ФОРМИ

Суть та причини зародження ідеології націоналізму. Основні підходи щодо визначення даного поняття (Е. Сміт, Дж. Гейз, Е. Гелнер, Г. Кон). Ознаки націоналізму, наявність яких свідчить про його існування за Б. Шейфером. Історичні періоди найінтенсивнішого розвитку націоналізму за Л. Грінфелд. Складові політичної доктрини націоналізму за Е. Смітом. Три етапи формування націоналізму. Основні теорії націоналізму: модернізаційна (Е. Гелнер), марксистська (К. Каутський, О. Багер, К. Реннер, В. Ленін), консервативна (І. Кедорі), психологічна, нацистсько-фашистська, расистська (А. де Бобіно, Р. Нокс, Дж. Нотт, Р. Вагнер). Історична типологія націоналізму Л. Снайдера. Соціологічна типологія Л. Віртса. Типології Е. Сміта і М. Гайдмана. Складові політичної доктрини націоналізму за Е. Смітом: «Націоналізм: Теорія, ідеологія, історія». Мета націоналізму та амбівалентність його доктрин. Ліберально-демократичний націоналізм. Право-радикальний націоналізм: шовінізм та національний екстремізм. Соціальна і політична обумовленість націоналістичних доктрин. Вчення Д. Донцова, М. Міхновського, О. Бочковського, Г. Касьянова та інших вітчизняних теоретиків націоналізму. О. Бочковський про зародження націоналізму: «Наука про націю та її життя». Основні положення націоналізму у праці Д. Донцова «Націоналізм». Методологічне обґрунтування націоналізму Г. Касьяновим у праці «Теорії нації та націоналізму».

ТЕМА 12. РЕЛІГІЙНІ ДОКТРИНИ

Характеристика сучасних релігійних ідеологій. Особливості політичних вчень раннього християнства. Основні постулати ідеології християнської церкви: існування Бога; людина існує в двох вимірах; мета існування людини – вічність. Концепція християнської співдружності у вченні Аврелія Августина: «Про град Божий». Основні положення щодо організації церковної влади, обов'язків єпископату папи Григорія Великого. Основні напрями християнства та їх характеристика (православ'я, католицизм, протестантизм). Найвидатніший теолог XIII ст., що створив теологічнофілософську систему, конкретизовану у вигляді папської політичної доктрини – Тома Аквінський, праці якого присвячені відносинам держави і церкви: «Про панування владик», «Сумма теології» та ін. Політична доктрина католицизму. Побудова католицькою церквою своєї нової соціальної доктрини наприкінці XIX ст.

Зародження ідеології християнської демократії в енцикліках Лева XIII: «Нові речі». В ідеології католицизму були сформульовані також стосунки церкви з: економікою, політикою, атеїзмом, соціалізмом, з працею людини. Вчення про працю папи Іоанна Павла II у енцикліці «Століття» та інші його релігійно-політичні погляди. Проблема влади в різних напрямках ісламу.

ТЕМА 13. ФЕМІНІЗМ ЯК ДЖЕРЕЛО ГЕНДЕРНОЇ ТЕОРІЇ

Фемінізм – ідеологія жіночих рухів за людські права. Суть та соціальні й інтелектуальні передумови виникнення фемінізму у XV ст. (Крістін де Пізан, Корнеліус Агріп). Зародження та етапи розвитку даної ідеології. Засновники фемінізму: Сімона де Бовуар «Друга стаття», Олімпія де Гуж «Декларація прав жінки і громадянки», Мері Волстонкрафт «Захист прав жінок», Теодор фон Гіпель «Про поліпшення суспільного стану жінок», Джон Стюарт Міль та Гаріет Тейлор «Поневолення жінок». Види та основні ідеї фемінізму (рівність прав з чоловіками, просвітницька робота, національне відродження, право на самоствердження). Напрями фемінізму 60-х р. XX ст.: ліберально-реформістський (Б. Фрідан, М. Волстонкрафт, Дж. Ст. Міль), соціалістичний (З. Айзенстайн, Л. Гордон, О. Колонтай, К. Цеткін), радикальний (К. Мілет, С. Файерстоун, К. Дельфі). Психоаналітичний фемінізм К. Мілет, Дж. Мітчел, Ж. Грієр, К. Хорні. Постмодерністський напрям фемінізму Ю. Крістєвої, Г. Сікса, Дж. Батлер, Л. Ірігарей. Зародження, розвиток і особливості концепції прагматичного фемінізму в Україні: праці Н. Кобринської, О. Кобилянської, М. Богачевської – Хом'як, О. Пчілки, Х. Алчевської, С. Павличко та ін. Здобутки і значення феміністичної теорії в сучасному світі. Наслідки впливу феміністичних ідей і рухів у провідних країнах. Сучасна теорія гендеру як наслідок розвитку феміністичних ідей.

ТЕМА 14. ІДЕОЛОГІЯ НЕНАСИЛЛЯ І ТОЛЕРАНТНОСТІ – ЗАПОРУКА МИРУ ТА ДЕМОКРАТІЇ

1. Київський політологічний енциклопедичний словник 1997 р. подає визначення «**ненасилля у політиці**» як «концепції, що визнає необхідність, доцільність та виправдання відмови від застосування насилля (фізичного чи духовного), пригноблення, примусового впливу, зловживання владою, заподіяння матеріальної шкоди, незаконного застосування сили; соціально-політичний ідеал, що свідомо практикується людьми при вирішенні будь-яких громадських проблем, кладе в основу політичної діяльності принципи загальнолюдської моралі та гуманізму». Власне, сам термін є не зовсім точним перекладом терміну «а-хімса», яким користувався М.Ганді для визначення відмови від застосування усіх форм насилля («хімса») у боротьбі за справедливість.

Ідея ненасилля як філософія, етика, політика і організований рух, зародилась у релігіях Давнього Сходу і стала складовою частиною різних релігійних течій. Вже згадуваний китайський мислитель VI-V ст. до н.е., засновник **даосизму Лао Цзи** твердив, що головним принципом життя, котре є дуже важким і приносить багато лиха, повинно стати ненасилля. Зусилля суспільства, породжені цивілізацією, ведуть до протиріччя людини і світу, до дисгармонії, адже, «якщо хто-небудь прагне оволодіти світом і маніпулює ним, той зазнає невдачі. Оскільки світ - це священна посудина, котрою не можна маніпулювати. Якщо ж хто хоче маніпулювати ним, знищить його. Якщо хто хоче привласнити, втратить його».

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Теоретико-концептуальні виміри політичної ідеології												
Змістовий модуль 1. Політична ідеологія												
Тема 1. Суть та основні підходи щодо політ. ідеології в суспільстві	7	2	2			3						
Тема 2. Структура та функції політичної ідеології	8	2	2			4						
Разом за змістовим модулем 1	15	4	4			7						
Змістовний модуль 2. Різновиди політичної ідеології												
Тема 3. Ідеології політичного екстремізму	10	2	2			6						
Тема 4. Комунізм як ідеологія	10	2	2			6						
Тема 5. Класичні буржуазні ідейно-політичні доктрини	10	2	2			6						
Тема 6. Пацифізм та його роль у стримуванні війн та збереженні миру	10	2	2			6						
Тема 7. Ідеологія расизму	10	2	2			6						
Тема 8. Соціалізм як господарська ідеологія	10	2	2			6						
Тема 9. Фашизм і нацизм	10	2	2			6						
Тема 10. Федералізм: ідея та політична практика	10	2	2			6						
Тема 11. Націоналізм та його форми	10	2	2			6						
Тема 12. Релігійні доктрини	10	2	2			6						
Тема 13. Фемінізм як джерело гендерної теорії	10	2	2			6						
Тема 14. Ідеологія не насилля і толерантності	10	2	2			6						
Разом за змістовим модулем 2	120	24	24			72						
Усього годин	135	28	28			79						

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Суть та основні підходи щодо політичної ідеології в суспільстві	2
2	Структура та функції політичної ідеології	2
3	Ідеології політичного екстремізму (анархізм, фашизм)	2
4	Комунізм як ідеологія	2
5	Класичні буржуазні ідейно-політичні доктрини (консерватизм, лібералізм)	2
6	Пацифізм та його роль у стримуванні війн та збереженні миру на планеті	2
7	Ідеологія расизму	2
8	Соціалізм як господарська ідеологія	2
9	Фашизм і нацизм	2
10	Федералізм: ідея та політична практика	2
11	Націоналізм та його форми	2
12	Релігійні доктрини	2
13	Фемінізм як джерело гендерної теорії	2
14	Ідеологія не насилля і толерантності – запорука миру та демократії	2
	Разом	28

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Суть та основні підходи щодо політичної ідеології в суспільстві	3
2	Структура та функції політичної ідеології	4
3	Ідеології політичного екстремізму (анархізм, фашизм)	6
4	Комунізм як ідеологія	6
5	Класичні буржуазні ідейно-політичні доктрини (консерватизм, лібералізм)	6
6	Пацифізм та його роль у стримуванні війн та збереженні миру на планеті	6
7	Ідеологія расизму	6
8	Соціалізм як господарська ідеологія	6
9	Фашизм і нацизм	6
10	Федералізм: ідея та політична практика	6
11	Націоналізм та його форми	6
12	Релігійні доктрини	6
13	Фемінізм як джерело гендерної теорії	6
14	Ідеологія не насилля і толерантності – запорука миру та демократії	6
	Разом	79

8. Індивідуальні завдання

-

9. Очікувані результати навчання з дисципліни

RH01. Застосовувати критичне мислення, раціональну аргументацію, аналіз та синтез.

RH02. Розуміти предметну область та базову специфіку професійної діяльності.

RH04. Застосовувати здобуті знання у професійній діяльності.

RH05. Проводити професійний пошук, оброблення та аналіз фактів, даних та інформації з різних первинних та вторинних джерел.

RH06. Спілкуватися та презентувати свої ідеї широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань.

RH07. Працювати у професійних колективах, державних і недержавних організаціях.

RH08. Планувати, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт у встановлені роботодавцем терміни.

РН09. Знати як використовувати свої права і обов'язки як члена суспільства та поділяти цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

РН10. Опанувати моральними, культурними, науковими цінностями і досягненнями суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області та використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

РН11. Знати на відповідному рівні загальні принципи природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи основні віхи розвитку уявлень про політику та її сучасні інтерпретації.

РН12. Знати основи нормативної та позитивної політичної теорії, політичного аналізу, порівняльної та прикладної політології.

РН13. Вільно володіти базовим професійним категорійно-поняттєвим та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової політичної науки.

РН14. Розуміти ключові принципи функціонування влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, політичної поведінки, політичної культури та ідеології, світової політики та політики окремих країн та регіонів.

РН15. Застосовувати ключові політологічні поняття, теорії та методи до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей.

РН16. Розуміти базові особливості реалізації влади у різних політичних системах та контекст їх функціонування і взаємодії.

РН17. Використовувати сучасні політологічні теорії, концепти та методи для аналізу політики на місцевому, національному та міжнародному рівні.

РН18. Конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з використанням прикладних методів, технологій та інструментарію аналізу.

РН19. Фахово викладати політологічні дисципліни на відповідному рівні даної освітньої кваліфікації.

РН20. Фахово виконувати політико-організаційні, експертні, дорадчі та консультаційні функції на національному та міжнародному ринку праці.

10.Засоби оцінювання

Під час викладання курсу використовуються наступні методи навчання:

- розповідь – для оповідної, описової форми розкриття навчального матеріалу;
- пояснення – для розкриття сутності певного явища, закону, процесу;
- бесіда – для усвідомлення за допомогою діалогу нових явищ, понять;
- ілюстрація – для розкриття предметів і процесів через їх символічне зображення (малюнки, схеми, графіки);
- практична робота – для використання набутих знань у розв'язанні практичних завдань;
- аналітичний метод – мисленнєвого або практичного розкладу цілого на частини з метою вивчення їх суттєвих ознак;

- проблемний виклад матеріалу – для створення проблемної ситуації.

11. Критерії оцінювання

Для студентів денної форми навчання: усне опитування на практичних заняттях, аудиторна контрольна робота.

Таблиця 11.1 - Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота		Сума
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	
T1, T2,	T3..-T14	100
по 8 балів за тему	по 7 балів за тему	

Таблиця 11.2 - Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
85-89	добре	
75-84		
70-74	задовільно	
60-69		
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення

—

13. Рекомендована література

Основна:

1. Дашутін Г. Ідеал політичний // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — с.274.
2. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз / В. Андрущенко, Л. Губернський, М. Михальченко. — К., 2000.
3. Лісовий В.. Ідеології політичні // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — 742 с.
4. Макаренко В. П. Главные идеологии современности. — Ростов н/Д., 2000.
5. Мигул І. Політична ідеологія: порівняльний аналіз. — К., 1997.
6. Политическая наука. Либерализм. Консерватизм. Марксизм. — М., 1998.
7. Політологічний енциклопедичний словник. — К., 2004.
8. Політологія: Підручник / За наук. ред. А. Колодій. — К., 2000.
9. Сирота Н. М. Современные политические идеологии. — Спб., 1995.
10. Чигирин Ю. Ю. «Політична ідеологія: минуле, сучасне, майбутнє», Фонд політичних стратегій ім. Джона Кеннеді. — К.: ДП «Видавництво Зовнішня торгівля», 2004. — 45с.

Додаткова:

11. Андреев Д.А. Эволюция политической доктрины русского масонства 1906-1917 гг. // Вест. Моск. ун-та- Серия 8. История - 1993.-№4.
12. Андреев С.С. Политический идеал и политическая действительность // Социально-политический журнал.- 1992- № 2.
13. Белл Д. Конец идеологии // Новое время- 1990- № 27.
14. Бибикова О. Кавказ - Центральная Азия. Феномен вахабизма // Азия и Африка сегодня.- 1999.- № 8.
15. Бова А. Лібералізм і консерватизм як основні політичні ідеології посттоталітарного суспільства // Молода нація.- 1997.- № 6.
16. Бова А. Суспільний ідеал без партійної ретуші // Віче.- 1996.- № 6.
17. Висоцький О., Голуб А. Витоки сучасної української соціал-демократії//Генега.- 1995.-№ 1.
18. Волков А. Иудаизм и христианство: история размежевания // Азия и Африка.- 1999.-№ 3.
19. Гавриленко І. Ідеологічна ситуація в Україні. Ресурси соціальної взаємодії//Віче- 1997.-№ 4.
20. Галкин А.А. Фашизм: его сущность, корни, признаки и формы проявления // Полис- 1995.- № 2.
21. Гарбузов В. Консерватизм: понятие и типология // Полис- 1995.— №4.
22. Гарбузов В. Н. Консерватизм как течение общественной мысли и фактор общественного развития // Полис- 1995.- № 4.

23. Єфремов С. Масонство в Україні // Хроніка - 2000- 1998- Вип. 23 – 24.
24. Желев Ж. Фашизм. Документальне дослідження німецького, італійського та іспанського фашизму // Філософська та соціологічна думка.- 1991.— № 4.
25. Забужко О.С. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період.-К.: Основи, 1993.- 126 с.
26. Книш З. При джерелах українського організованого націоналізму.- Торонто: Срібна струна, 1970.
27. Консерватизм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий.- К.: Смолоскип, 1998-598 с.
28. Коргун В. Исламский экстремизм у границ СНГ // Азия и Африка сегодня- 1999.-№ 1.-С. 10.
29. Кресіна І.О. Незнищенність української мрії // Віче.- 1998.- № 6.- С. 14-23.
30. Крижанівська О. Масонство в Україні на початку ХХ століття // Історія в школах України.- 1997.- № 3.
31. Литвин В. Ліві, праві і центр // Політика і час- 1992.- № 4.
32. Медведчук В. Соціал-демократична модель суспільного розвитку: передумови становлення в Україні // Політ, думка- 1999-№ 17.
33. Милза П. Что такое фашизм? // Полис- 1995.- № 2.
34. Миллер А. Й. Национализм как теоретическая проблема // Полис. - - 1995. -№ 6.
35. Мишанич О. Політичне русинство - українська проблема // Сучасність- 1996-№ 7-8.
36. Мігул І. Політичні ідеології: порівняльний аналіз.- К., 1997.
37. Мокс К. Большевизм, фашизм; национал-социализм -родственные феномены? // Вопросы философии. - 1998. - № 7.
38. Націоналізм: антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий.- К.: Смолоскип, 2000.- 872 с.
39. Орлов Б. Социал-демократия Запада: ценности и ориентиры // Диалог.-1989.-№ 12.
40. Павловський М. Національна ідея в Україні себе вичерпала чи її зрадили? // Віче- 1998.- №11.
41. Політологічний енциклопедичний словник,- К.: Генеза, 1997 - С. 140.
42. Попович М., Фінько А. Українські ліберали (Філософсько-історичні аспекти) // Сучасність.- 1993.-№ 11.
43. Приступа В. Сучасні іпостасі українського політичного націоналізму // Генеза- 1994- № 2.
44. Римаренко І. Масонство і політика // Нова політика.- 1997.- № 6.
45. Римаренко Ю. Націоналізм: «плюс» чи «мінус» // Нова політика.- 1998.-№2.
46. Розумний М. Національна ідея та її самозаперечення // Сучасність.- 1996.-№ 6.
47. Скиба В. Консерватизм не лайливе слово // Віче.- 1993.- № 4.

48. Толпыго А.К. Украинские политические идеологии // Полис-- 1994.-№ 1.
49. Томенко М. Штрихи до історії ліберальних ідей в Україні // Політ. думка-1996.-№1.
50. Українська державність: ідеї, концепції, моделі (1990-1996 роки) // Українська державність у ХХ столітті.- К.: Політ, думка, 1996.
51. Українська ідея. Перші речники.-К., 1994.
52. Умберто Еко. Ур-Фашизм // Сучасність.- 1996.- № 5.
53. Ушаков В. Об экзотерическом в Коране и в Библии // Азия и Африка сегодня.- 1999.- № 9.
54. Челікова В. Ліберали, ліберальне, лібералізм (Філософсько-історичні аспекти) // Сучасність,- 1993- №11.
55. Шморгун О. Основний зміст поняття «українська національна ідея» // Розбудова держави.- 1997.- № 6.
56. Шморгун О. Українська ідея та українська ідеологія в державотворчій концепції В. Липинського // Політологічні читання.- 1993.- № 4.
57. Штика О. Ідеологія та держава як чинники творення нової України (засади політико-ідеологічної доктрини) // Політологічні читання.- 1995.-№2.

14. Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Національної бібліотеки імені Вернадського
<http://archive.nbuv.gov.ua/>